

Павла Хоракова

ТЕОРИЈА НА ЧУДНОСТА

Превод од чешки јазик:
Даниела Роус Мишевска
Донка Роус

МАКЕДОНИЈА
либџера
Скопје, 2020
МАКЕДОНИЈА

1.

За комуникациите, за фрагментите од теренот и за кризите на средната доба

Ги разгледував околните стогодишни станбени згради покрај кои веќе со години поминувам кога одам на работа. Нивните фасади, доземи црни, а со секој кат сè посветли, се доказ дека концентрацијата на отрови е најголема близу земјата. Несвесно го задржав здивот.

Во оваа улица и во уште неколку околни, речиси никој не живее со години. Дуќаните во приземјето се празни или во нив се сместени сомнителни бизниси кои бргу се менуваат. Никаде нема зеленило, ништо не се задржува, само нечистотијата. И Институтот за интердисциплинарни студии на човекот.

Семафорот затрепка четирипати и светна зелено. Се упатив преку улица кон металната врата останата тука од седумдесеттите години и неусогласена со неоренесансната фасада на зградата. Колку бев поблиску толку ми беше појасно дека ми е одбивна. По десет години секојдневно поминување, понекогаш дури и за викенд и одмор, во мене се наталожила одбивност кон целата таа зграда и кон она што го претставува. Таа одбивност најмногу ја чувствував наутро кај влезната врата од времето на блок-становите – со алуминиумска квака и валкано армирано стакло. Со текот на годините, мојата рака мора да направила дупка во металот.

Последен пат зедев воздух од магистралата и влегов во темниот премин. Мирисот внатре е истиот со години. Се состои од смеса од издувни гасови однадвор, влага, чадот од цигари од чуварницата (доколку постои некаква забрана за пушење, никој не ја почитува.) и мирисот од инстант кафе. Трепкањето на црно-

белиот екран на прастариот телевизор *шесла меркур* го замени монолитниот сјај на поновиот модел.

Како и секој ден, се поздравив со едноракиот господин Кожнар, викан Безруч, кој тука работи толку долго што никој од вработените и не памети друг вратар. Господинот Кожнар преживеал десетици шефови, пет измени на името на институцијата и двапати нејзино укинување и повторно обновување, во зависност од тоа како се менувале политичките времиња зад ѕидовите на зградата.

Друга таква константа е библиотекарката Валерија Хаусерова. Речиси никој не би помислил дека невпечатливата шеесетгодишничка во бел најлонски мангил е со најголемо образование и квалификации во Институтот. Доцент Хаусерова тука неколку години била и директорка. И одеднаш, пред истекување на мандатот, ја предала функцијата. Ги прекинала сите започнати истражувања, ги уништила сите записи и ја преместила својата скромна личност и најважните лични потреби во помала канцеларија со полош поглед и мебел.

Се повлече од лични причини. Нејзиниот син единец, необичен и многу талентиран млад човек, беше прогласен за исчезнат кусо време пред тоа. До ден-денес не е најден. Самата никогаш не зборуваше за тоа, и по неколку попусти обиди да се почне разговор на таа тема, веќе никој никогаш не ја праша. Секој ден доаѓа прва на работа, пред седум, а библиотеката ја затвора во три, и иако вработените негодуваат за работното време, кое не го покрива нивното работно време, тоа не смени ништо. Некогаш наутро одам до кај неа кога немам сила или мотивација за работа. „Ќе пиеш со мене зелен чај?“, викна кон мене со рапав глас. „Водата е уште жешка.“

Тоа ми беше чудно. Никогаш не сум ја видела Валерија да јаде или да пие нешто што би личело на здрава храна. Не го криеше ставот на презир кон модерните погодности. Неколкупати во денот си прави турско кафе во стаклена чаша, евтино мелено кафе попарено со врела вода и две коцки шеќер. Кога го виде мојот збунет израз на лицето, покажа кон чашата полна со некаква течност од која излегуваше пара.

„Зелен алкохол, жешка вода. Ќе настинувам. Немој да ми кажеш, Ада, дека не си го пиела тоа.“

Колку што ја знам Валерија, веројатно таа напивка ја измислила во тој момент. Се сетив дека заедно со појадокот, не сакајќи го забораив и четкањето на забите. Жешката вода со пеперминт ќе е подобра од паста.

„Сакаш шеќер?“ Одмавнав со главата. „Ќе пушам една цигара на балкон, може да дојдеш со мене.“

Негостопримливата библиотека има излез на терасата до библиотеката. Гледа кон улицата, па така, седењето таму не е баш идила, ама за пушач како Валерија Хаусерова, тоа е премија.

Седевме покрај правливата масичка и си ги греевме рацете на чашите со пијалак со боја на отров. Под нас поминуваа колони возила, редовно дозирани со помош на семафорите. Транспортна перисталтика. Колоните возила се придвижуваа во фази од едни семафори до други и повторно застануваа. И пак истото. И исто како содржината на цревата, и возилата произведуваа смрдливи гасови. Доброволното вдишување на чад и неговото испуштање во воздухот изгледаше непотребно. Или можеби обратно: околината беше толку валкана што воопшто беше беспредметно дали човек вдишува уште неколку десетина канцерогени соединенија повеќе.

„Нешто ново за Роберт?“, праша Валерија по некое време.

„Ништо.“

„Добро“, кимна и продолжи да молчи.

До пред неколку месеци Роберт ми беше таканаречено „момче за озбилно“. Го запознав кога веќе бев уморна од учени момци што не знаеја да зашпрафат сталажа. Па така, си најдов маж кој, додуша, немаше школо, ама затоа се однесуваше како возрасен, имаше мускули, сопствена фирма и автомобил и му беше гајле за моите два докторати. Се соживеав со неговата некомплицирани машкост и си се убедував себеси дека ова е тој вистински живот и дека самоодрекувањето ќе направи од мене подобар човек и возрасна жена. За време на викендите додека имаше спортски преноси, готвев, ги чистев капките на подот во тоалетот, а ноќе тајно си ставав затки во ушите за да можам да спијам покрај неговото ’рчење. Се навикнав, се научив да го сакам и така некако, сметав со него. Кога го видов последен пат, си печатеше дома некаков документ. Воопшто не ме интересираше што е, но случајно окото

ми појде натаму. Тоа беше чиста потврда за неосудуваност која во тој момент си ја направи. Фалсификат. За една условна казна, знаев. За другите пресуди и извршни решенија дознав многу подоцна, кога Роберт веќе беше во бегство. Пред тоа уште стигна да ги земе сите работи, па и некои мои. Не знам во која земја се крие сега. Парите кои му ги позајмив, а кои тој лошо ги инвестирал во автомобили и во којзнае уште што, веќе нема да ги видам. А и него, се надевам. Всушност, добро е што го нема. Единствено не можам да си простам што успеав да се сменам за да му се приспособам нему и на конвенциите. Од него ми останаа само неколку белези од модрици и отворена рана во кои во луѓето некогаш веруваа. Би сакала некогаш да можам да му наплатам за помина-тиот живот. „Сè што ти се случува сега е само предвесник на чуда-та што ќе бидат откриени со текот на времето“, ме тешеше тогаш Валерија. Засега сè уште чекам.

Гледавме надолу во метежот. Возила, луѓе, трговски стоки, мисли – сè патува од место до место. Кога ќе се прекине комуника-цијата, настанува неволја. Така сликовито ми го објаснуваше тоа мојот психолог кога ме убедуваше дека за проблемите треба да се зборува, комуницира.

„Мислев дека во оваа улица, освен нечистотија, не се задржу-ва ништо друго“, покажав надолу. „На пример, онаму, продавнич-ката на аголот. Колку дуќани се сменија таму последниве години? И повторно е затворена.“

„Тоа е, злато, како со крвните садови.“ Доцент Хаусерова вдиша чад. „Ова е полна артерија низ која струјат само токсични елементи, што значи дека нејзините сидови се затнуваат. Како на неа да се лепат кристали од холестерол. А врз нив се лепат нови штетни материи. Затоа овде во околината функционираат само секс-шопови, заложни куќи или коцкарници. Нечистотијата се држи до нечистотијата“, дозборува и го издува остатокот од чадот.

„Овие сомнителни бизниси се наредени во улиците кои водат надолу, си забележала?“, продолжи со размислувањето. „Имаш, на пример, улица каде што има пекарници, кафулиња, книжарници, месарници – сè додека е права, штом ќе почне да оди надолу, почну-ваат импровизирани продавнички, барови, дуќани за половна стока, за изнајмување свадбени фустани и за користени работи.“

Валерија се замисли. „Луѓето изгледа не сакаат да одат нагоре и надолу; како муштериите, така и трговците, па можеби затоа таму се поевтини кириите. И ако сакаш да отвориш бизнис набрзина и ти треба со минимална инвестиција бргу да ти се враќаат парите на лош локалитет, полесно ќе најдеш простор.“

„Или, пак, во угорница ништо добро не се задржува поради гравитацијата“, реков. „Квалитетот или ќе остане на врвот или ќе се излее во долината. А во удолицата ќе се задржи само нешто лигаво и лепливо, но не за долго време.“

Валерија ме потапна по рамото.

„Можеби би можела ова да го спомнам денес на состанокот, што мислиш?“ Ја погледнав. „Се занимава овде некој со локална антрополошка географија? Тоа е добра тема за истражување: Врската меѓу социјално патолошките случувања и конфигурација на теренот во урбаните средини.“

„Тоа е доволно глупаво за да може да се добие грант!“, се закашла Валерија смеејќи се. А мене не ми беше до смеење. Моето истражување веќе некое време тапкаше во место и немав никаков напредок.

„Добро. Фала за зелениот чај“, станав и тргнав кон излезот. „Нема за што“, одговори Валерија, „и држи се.“

Колку ли пати во последниов период сум ги кажала или слушнала овие два збора? Во животот доаѓа конкретен момент кога на збогување, пријателите наместо „пријатно“, ќе почнат да ти викаат „држи се“. Или сум само напната од своите моментални чувства, па гледам проблеми каде и да се свргам? Можеби се појавува таа толку зборувана криза на средната доба, само што во мојот случај стигнала порано пред да собирам искуства и имот што одговараат на таа средна доба. Може да се облекуваш и однесуваш младолико, да ги одложуваш зрелоста и обврските со неа, ама времето не може да го излажеш. Во мојата биографија веќе почна да расте списокот на загуби.

2.

За симпатиите, за експлоатацијата на системот и недвижниот имот

„Работите произлегуваат од имагинацијата“, си запишав утрото во тефтерот во кој си ги забележувам соништата. Некое време ја гледав реченицата, потоа ја подвлеков и го затворив тефтерот. Во тој момент мислата ми изгледаше прекрасна. Седев на креветот и мижуркав низ просторијата. Сите предмети во видокругот навистина постоеја првин во мојата фантазија. И мојот стан на почетокот беше само предмет на мојот копнеж. Сè овде настанало од мисли, соништа и копнежи, а се материјализирало за пари кои, пак, сум ги добила за други мисли. Се двоумев дали таа мисла потекнува од мојата глава или некаде сум ја прочитала и сум си ја присвоила. Затоа станав и ги отворив завесите.

Тој поглед никогаш не може да здоде. Редица палати со катедрала, сè убаво наместено на ридот над реката. Панорама од поштенските марки и разгледници, а само за неколку среќници, секојдневен поглед од прозорецот.

Бев гладна, ама во куќијата со леб најдов само празно најлонче. Вратата од гостинската собата беше затворена. Тоа значи дека брат ми сè уште спие, а нокта успеал да ми ја испразни куќната. Го оставам да преспива кај мене кога нема покрив над главата. Поточно, доколку никој не живее со мене. А тоа е баш сега. Брат ми обично останува неколку недели, на мој трошок, и потоа повторно се сели кај којзнае кого, кај некој што ќе го прими кај себе. Без оглед на полот, возраста, националноста или функцијата. Помалиот брат Грегор, плод на доцна страст или неуспешна контрацепција. Им помогна на родителите да ја одлужат кулминацијата на брачната криза само што во постреволуционерните години им беше малку товар кога и обајцата имаа многу грижи со новите кариери и неврози. И така, наместо кон родителите, тежнее кон нас, сестрите, главно кон мене, веројатно затоа што најстарата

Силва веќе со години живее во туѓина. Никој од нас не бил планиран. Можеле комотно да нè крстат Незгода, Грешка и Промашување, веројатно како повеќето наши врсници. Можеби и како поголемиот дел од човештвото.

Есенското небо над Петршин беше јасно, а на запад, како истишен балон избледуваше месечината.

Час и половина подоцна, ментолот и алкохолот во желудникот само ме потсетуваа дека не сум појадувана. Ја отклучив канцеларијата, ја фрлив чантата и ги вклучив компјутерот и радиото. Женски глас известуваше:

„...други вести од земјата: полицајата во Шумперк решава необичен случај на удар на гром. Во бураа ишшо минатиот месец го зафати регионот, електрично празнење завршило во стадо крави, кои ноќевале под дрво, и ситие ги усмртило. Сиручњациите од Ветеринарниот институт констатираа дека не иметат ништо слично. Под лијата загинало дваесетчлено стадо говеда. Соиственикот пресметал штејта од ириса илјади круни. Според сиручњациите, веројатноста гром да го зафати целото стадо е мала, но не е исклучена. Доколку живоиниите биле едни до други, моќта земја била сироводник. А сега, вести од сиротиите...“

Махинално го исклучив радиото зашто во меѓувреме веќе светеше екранот од компјутерот, привршуваше ажурирањето и се отвораа програмите. На средината на екранот светеше документ со работен наслов СУБЈЕКТИВНАТА ПЕРЦЕПЦИЈА НА ЗАЕМНАТА ВИЗУЕЛНА КОПАТИБИЛНОСТ. Мојата домашна работа. Таа тема си ја извојував, ама искрено кажано, не знам што да правам, и хипотезата ми се лизга низ прсти. Поискусните колеги добро ме советуваа да си избирам тема која лично многу не ме интересира и кон која нема да имам никаква емотивна поврзаност. Само што јас сакав да бидам чесна во својата научна намера и да се посветам на нешто што навистина ќе ме восхити. Едноставно кажано, целта на мојот труд е да открие со колкава точност сте му автоматски симпатични на друг човек кога и тој вам ви е симпатичен и обратно. И тоа, чисто врз основа на цртите и изразот на лицето. Нешто како ефект на двојно ехо, ама не сосема.

Се сврев во иконата од документот на екранот и размислував дали можеби не е подобро да излезам да си купам нешто за јадење.

Во тој момент се отвори вратата и влезе колегата со кој ја дела канцеларијата. Најчесто не се среќавам со луѓето од Институтот зашто повеќето од нив имаат договори на повеќе работни места и плус предаваат на универзитетите. Постојано некој е на терен или користи научни слободни денови.

„Што вака рано?“, рече само што влезе. Иван Мразек најчесто не доаѓа во канцеларија пред единаесет, па се изненади што сум тука веќе во девет. Денеска вонредно дошол порано зашто го фатил првиот утрински автобус од родното погранично место. Веќе неколку години постепено ја разубавува наследената куќа во подножјето на Јесеники. Неговите предци евтино ја купиле од Германците по војната. Пред сто години куќата била дел од големо населено село, а денес е осамена. Отсекогаш сонот на Иван бил да си направи пансион. На поправките им ги посветува целото слободно време и пари. Штом ќе го отвори, ќе се раздели од науката и ќе стане планински хотелиер, ќе формира семејство, ќе си земе куче и мачка и ќе биде среќен до смрт. Никогаш не криел дека науката за него била најлесниот пат да се профитира. Нема храброст за работа во некоја меѓународна фирма зашто не е подготвен за работни обврски, конкурентна средина или, пак, корпоративна култура. Слично како мене. А нема капитал за започнување сопствен бизнис. Му останало да се вработи некаде во државниот сектор. Веќе на студиите оценил дека токму академската сфера ќе му овозможи најголема слобода и простор за претприемништво – а доколку е доволно вреден, на крајот ќе дојде и до разумна заработка. Неколку асистентски договори на универзитетите, плата од Институтот, издавање публикации, преводи, дневници од патувањата во странство – кога сето тоа ќе се собере, успеа фино да си заштеди, и тоа, без стресот што го носат со себе одговорните функции. А згора на тоа, неговото истражување е мошне забавно. Работи на веројатноста за појавување адверзни феномени – поинаку кажано, испитува дали во практиката, вистински и докажано, функционираат Марфиевите закони или тоа е само субјективен впечаток.

Методот на најмал вложен напор во академската сфера му се исплаќа, а никој од надредените ја нема забележано неговата

СОДРЖИНА

1. За комуникациите, за фрагментите од теренот и за кризите на средната доба.....	5
2. За симпатиите, за експлоатацијата на системот и недвижниот имот.....	10
3. За сонитштата, за добрите мажи и за номинативниот детерминизам.....	19
4. За меморијата на градбите, за изгорените мостови и за крајот на светот.....	27
5. За староста, за краниометријата и за волчото дете.....	38
6. За комуните, за контактот со очи и за козметиката.....	45
7. За Бристолската скала на облици на изметот, за историскиот товар и за викендашењето.....	51
8. За телата, за душите и за сточниот пазар.....	62
9. За потеклото, за игриштето со песок и за питата со јаболка.....	73
10. За синхронизацијата, за материјализирањето и за војниците.....	82
11. За нискиот стомак, за владетели и за ангелите.....	90
12. За образованието, за талентот и за буквалноста.....	96
13. За авионите ловци, за бомбардирањето и за магурата.....	103
14. За раните песимизми, за лудоста и за квантната механика.....	109
15. За убиствата, за зборувањето сам со себе и за фракталите.....	117
16. За поделбата на работата, за сврзаните садови и за бизнис-плановите.....	123
17. За претскажувањата, за убавината и за холографијата.....	132
18. За светското, за покривките за глава и за крајностите.....	137
19. За Фауст, за допирите и за автоимуните болести.....	145
20. За инконтиненцијата, за брачните измамници и за психоспиритуалната криза.....	150
21. За лагите, за контрацепцијата и за слабите години.....	158
22. За правта, за фирнајзот и за влакнавоста.....	162
23. За пушењето, за мирисот и за надворешната свест.....	167

24. За Моцартовите кугли, за црвите и за магиите.....	170
25. За дописниците, за браните и за автоехолалиите.....	179
26. За неправдите, за алкохолот и за микрофлората.....	186
27. За мачките, за британските научници и за природните закони.....	190
28. За љубовта, за одењето на работа и за слободниот пад.....	198
29. За дереализацијата, за грамофонот и за лунарниот хороскоп.....	205
30. За половинките, за генетиката и за свездениот прав.....	210
31. За квантната поврзаност, за колбасите и за одржувањето на огнот.....	217
32. За промената на суштината, за допаминот и за сингуларноста.....	229
33. За Флорбер, за кралевите и за спонтаноста.....	237
34. За Норманите, за мршојадците и за меѓусвездениот простор.....	244
35. За вечниот поврат, за потстрижените и за комплексот на Електра.....	150
36. За неутроните, за паралелните настани и за избеганите кучиња.....	258
37. За кучето на Шредингер, за мудрата планинарка и за топлата када.....	266
38. За жешкиот чај, за ретроактивната каузалност и за зачнувањето.....	272
39. За смртта, за обвинувањата и за Големото дело.....	279
40. За ракчињата авантуристи, за скршениците и за бесмртноста.....	284
41. За затегнувањето на шрафовите, за пасивните приходи и за отворените завршетоци.....	291
<i>Белешка за авијоркајта и за делото.....</i>	<i>297</i>